

מגדל אור של הצלה ופדות להמוני ישראל שבימים מפעולותיהם לחיים של צדיקי בית ויז'ניץ בשנות המלחמה

חיים מאיר אוביץ

בס"ד

ששת שנות המלחמה העולמית השניה, כמו גם שנות ההתנערות מעפר שאחריהן, היו שנים בהם - באופן מיוחד - הקדישו עצמם מרנן רבוה"ק לבית ויז'ניץ ז"ע, להחשת ישע ופדות לבני ישראל הנדכאים והנרדפים. בחסדי ד' ניצלו בניסי ניסים מציפרי החיה הנאצית ימ"ש, ולכן זכו ועלה בידם להוציא אל הפועל ולהביא לידי ביטוי אדיר-ממדים את היסוד הנשגב לו חונכו בבית אביהם, אוהבן של ישראל, מרן ה"סבא קדישא" בעל "אהבת ישראל" ז"ע - להתמסר כליל למען הכלל.

כשלושים שנה לפני כן, במלחמה העולמית הראשונה, מסר ה"אהבת ישראל" נפשו והסתיר בביתו המוני יהודים שנמלטו מאימת הגיוס לצבא. לנוכח הרדיפות שסבלו אז, התבטא בכאב: "אינני מסוגל עוד לשמוע על כה הרבה צרות ישראל; רבוננו של עולם, הריני כפרת כלל ישראל!" - - -

בשנות השואה, הפקירו רבוה"ק את גופם ונפשם, את ביתם ואת רכושם, למען הקלת הצרות והגזירות שהתרבו מיום ליום. דמותם הכבירה היתה למשען ולמבטח להמוני יהודים, כתומכים ומעודדים, מנחמים ומחזקים. תחת פיקודם התנהלה מערכת מסועפת שדרכה זרמו סכומי כסף אדירים להצלת נפשות מידי צר. סיכונים רבים אף נטלו על עצמם, והכל בשל אהבתם הגדולה לכל אשר בשם ישראל יכונה.

מבצעי הצלת נפשות

באותם ימים נוראים ניצב כ"ק מרן אדמו"ר בעל "אמרי חיים" ז"ע כמנהיג כביר-רוח, המסוכך כרועה נאמן על צאן-מרעיתו ומרעיף עליהם טללי תקווה ונחמה.

מיד עם פרוץ המלחמה בפולין, בראש השנה ת"ש, עלה מרן ז"ע לפני תקיעת שופר אל הבימה שלפני ארון הקודש בבית מדרשו הגדול שבעיר גרויסוורדיין, ושלא כדרכו פתח בדברי התעוררות, בתארו את הסכנה אשר בפניה עומדים מיליוני יהודים ברחבי אירופה. בכיותיו היו נוראות, וכל הקהל בכה עימו.

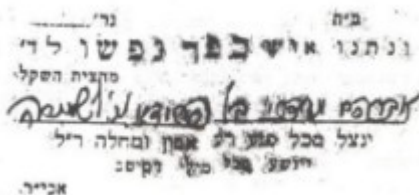
עם התגברות הצרות, נמלטו יהודים מארצות הכיבוש. רבים מהם הגיעו לגרויסוורדיין שבהונגריה - שעדיין לא נכבשה - ומצאו מחסה בחצר רבנו ז"ע, אשר תמך בהם ועזר להם במצוקתם. מאז ומקדם התקיים בחצר הקודש מטבח הכנסת-אורחים לכל דכפין, ועתה הועמד מטבח זה לרשות הגולים. אשת-חבר הרבנית מרגלית ע"ה עם בנותיה הרבניות עמדו ובישלו יום יום להמוני הפליטים, כשהכל נעשה מתוך פחד ומסירות-נפש, כי השלטונות התאנו על כל דבר קטן. בתמוז תש"א הצטרפה הונגריה למלחמה לצידה של גרמניה, ומאז החלו הרדיפות נגד יהודי הונגריה. אחת הגזירות הקשות שהוציאה הממשלה ההונגרית, היתה גירושם של כל היהודים אזרחי-החוץ. עשרות אלפי יהודים שלא יכלו להוכיח את היותם ותיקים במדינה זו, גורשו בחזרה לפולין, ורע ומר היה גורלם. כמחציתם הומתו על קידוש השם, והנשארים סבלו עינויים וייסורים בקור וברעב ובצמא.

אזי כינס רבנו זצ"ל את בני העיר בבית-הכנסת הגדול בגרויסוורדיין, ודרש תוך זעקות-שבר על דבר גודל מצות פדיון-שבויים. בין היתר

התבטא: "דעו נא רבותי, אשר הגזירה היא ר"ל על כלל ישראל, ואין לשטות בעצמנו לומר כי רק על ילידי פולין ודומיהם יצא גזר-הדין, כי הרשעים לפי-שעה המציאו להם תירוץ זה לגרש לעת-עתה חלק מאיתנו, ואחר-כך יתחכמו ח"ו לעמוד על כולנו, השי"ת יצילנו מידם. ואם הגזירה היא רח"ל על כלל ישראל, עלינו להתאמץ בכל כוחנו להעביר את רעת הרשעים ואת מחשבתם אשר חשבו על היהודים, ולהפך עצה אויבנו על-ידי תשובה, תפילה וצדקה". הציבור נענה לקריאת רבנו, והרים את תרומותיו למען הגולים. באותם ימים יצא הרבי במבצע "כופר נפש", בו הודפסו קבלות מיוחדות. הקבלות מולאו בכתב יד קדשו, ומרן כתב בהן את שמות המתנדבים בעם ומבוקשם.

בפעם נוספת יצא רבנו במבצע הצלה - היה זה כאשר הנאצים והרומנים גירשו למחוז טרנסניסטריה שבאוקראינה כמאתיים אלף יהודים תושבי בוקובינה ובסרביה שברומניה. תנאי החיים שם היו

איומים: רבבות יהודים גוועו בעת הגלייתם, מתלאות הדרך, ולאחר הגיעם לשם המשיכו אלפים ורבבות לגווע מן הקור הנורא, ממחלות מידבקקות שפרצו בקרב הגולים, ומהעינויים האכזריים שעונו בידי החיילים שהופקדו עליהם. בימים ההם נחלץ כ"ק מרן אדמו"ר בעל "דמשק אליעזר" מוויז'ניץ ז"ע לעזר הגולים האומללים, וכשפנה אל אחיו ה"אמרי חיים" ז"ע וביקשו להצטרף לפעולות ההצלה, נענה מרן זצ"ל מיד לקריאתו, ועורר את הציבור לתרום גם כאן סכומים גדולים למטרת ההצלה. לעשירים קבע הוא עצמו את הסכום שעליהם לתרום, ולא זו מהם עד שהשלישו לידו את הסכום במלואו. את הכסף שנאסף העביר אל ה"דמשק אליעזר", אשר יצר את הקשר אל גולי טרנסניסטריה בעזרת שליחים שונים, בדרכים מחתרטיות, תוך סיכון עצמי רב.

הסכומים הגדולים שרבנו השיג בפעולותיו הנשגבות, עשו דרכים מסוכנות, עברו גבולות וחלפו מידיים אלה לאחרות - בדרכם החשאית אל אחינו בני ישראל - בטרנסניסטריה, בפולין, בצ'כוסלובקיה, ברומניה ועוד. רבנו סיכן את חייו לשם-כך, לא נח ולא שקט - אבל לא נרתע מלהמשיך במעשי החסד הנועזים, כדי להציל נפשות ישראל. אלפי יהודים ניצלו מגויעה ברעב הודות לפעולותיו, כי ע"י כך היתה להם אפשרות לרכוש פרוסת לחם, להחיות נפשם ונפש ילדיהם הרכים. מלבד זאת היתה לאותה הושתת-יד השפעה רוחנית כבירה, בראות הגולים שלא נשכחו מארץ החיים, והדבר הרעיף עליהם טל של תקווה שיום יבוא והם עוד ישובו לבתיהם.

מעניין לציין את סיפורו של בחור צעיר, שהתנדב בסכום כסף למען מגבית ההצלה, וקיבל "פתק אישור" עליו רשם מרן בכת"ק את שמו. כאשר הוגלה הבחור לאושוויץ, הצליח לקחת עמו פתק זה ולהחביאו אצלו, ופתקה זו שימשה עבורו כשמירה במשך שנות הגלות. בזמנים הקשים ביותר, ובכל עת שהעיק על הלב, היה מוציא את הפתק ומוצא בו נוחם ומשיב-נפש, בהיזכרו בצורת קדשו של מרן, ובאומרו אל ליבו כי בוודאי זכה רבנו להגיע לחופי ארץ הקודש והוא עומד בתפילה למען שלום כל אחב"י.

בין הגולים לטרנסניסטריה היה גם אחי רבנו, כ"ק מרן אדמו"ר ה"מקור ברוך" מסערט-ויזניץ ז"ע. ה"אמרי חיים" הפעיל את כל יכולתו וקשריו כדי לפדות את אחיו מגלותו. וכה כותב הוא בנידון זה אל העסקן המופלא ר' אברהם פייג ז"ל מחסידי ויזניץ באראד, בלשונו העריבה והמלאת-חן: "נא ונא, ירחם נא ויעבוד במסירת-נפש להציל את אחינו ובני ביתו מטיט היוון. הדבר נוגע לנפשי. אל ישכח שהדבר נוגע ליוצאי חלציו של אבינו רוענו זצלה"ה. לא נשכח גמולו לנצח, אין קץ לשכרו. לא ינוח ולא ישקוט, והשי"ת יאה בעזרו. אם יעלה בידו להיות שליח להצילם, יהיה לו לעונג ולנחת כל ימי חייו. הנני מברך אותך בחיים מאירים" (כך חתם את שמו ברמו, מחשש שמא יפול המכתב לידיים בלתי רצויות). אכן, נשאו המאמצים פרי, וה"מקור ברוך" הצליח לצאת מעמק הבכא.

הצרות מתגברות

ברם, בינתיים הלך המצב והורע יותר ויותר. כמוזכר, עשרות אלפים הוגלו לפולין באמתלה של חוסר אזרחות, אבל גם בעלי האזרחות ההונגרית לא שפר עליהם גורלם. השלטונות הוציאו פקודה, שכל גבר מגיל 18 עד 48 חייב לעבוד למען הצבא. פלוגות עובדי הכפייה הללו נשלחו לאוקראינה לשרת את הצבא ההונגרי שנלחם לצד הגרמנים. נוראה ואיומה היתה מנת-חלקם - הם הועסקו בעבודות קשות ומשפילות, כשמזונם דל ביותר, ללא ביגוד מתאים בקור העז, כך שרובם נפחו נשמתם בשל תנאי החיים הקשים ותחת עינוייהם של חיילי הצבא צמאי-הדם. לפיכך, השתדל כל מי שרק היה יכול, להשתמט מגיוס. רבים שלא קיבלו פטור מגיוס, החליטו לרדת למחתרת, ומאות מביניהם הבינו שהמקלט הבטוח ביותר עבורם הוא אצל הרבי. כך נעשתה חצר ה"אמרי חיים" למרכזם של פליטים ועריקים למיניהם, שכוננו בשם "הגדוד החמש-עשרה" (ט"ו - על שם ראשי התיבות ט"מיר ו'נעלם). גדולה היתה מסירות-נפשו של רבנו זצ"ל במעשה זה, כי השלטונות גזרו עונש-מוות על כל מי שיחביא בביתו עריקים וכדומה, ואילו מרן זי"ע קבל בסבר פנים יפות את כל אותם משתמטים, ועוד יעץ לעיתים לאחרים לבוא אליו להצטרף ל"גדודו". לאחד שהתייעץ עם רבנו על-כך שקיבל צו להתייצבות ביום ב' דראש-השנה, ענה מרן זי"ע: "כן, נתייצב אי"ה למלכיות זכרונות שופרות" - ליד ה"פארענטשעס"... האם אני מוצא חן בעיניך בתור גנרל? יש לי גדוד יפה, ותוכל להתגייס לגדודי!"... וכך חזר הדבר ונשנה פעמים רבות. זאת בנוסף לצעירים רבים שקיבלו צווי-גיוס לצבא, והשתחררו בדרך-פלא ע"י ברכת רבנו.

עידוד רב שאבו המסתתרים בצל מרן מהתפילות ובמיוחד מהשבתות המרוממות, אשר בצוק העיתים החדירו בהם חיות ושמחה דקדושה. בתקופה מסוימת פחדו יהודים להתהלך בחוצות לאחר רדת החשיכה, ולפיכך התפללו בבית-מדרשו של רבנו קבלת שבת מבעוד יום, ואף "שולחן" לא נערך. אבל רבנו, שהשבת היתה חיות נפשו, מצא לכך עצה, והתחיל לערוך את הסעודה השלישית כשעתיים לפני זמן מוצאי שבת, ואזי שרו גם את הזמירות של ליל שבת.

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויזניץ זי"ע: בתקופה שההתאספות כבר נאסרה וכל אסיפה נחשדה כהתכנסות לצורך ריגול, פרצו שוטרים לבית-המדרש ונכנסו באמצע עריכת ה"שולחן" בליל שבת. אבי הק' נאלץ להימלט דרך דלת אחורית, כי הוא נחשב כמנהל האסיפה. השוטרים בדקו את מסמכיו של כל אחד מהנוכחים, והיו שם רבים מהט"ו-ניקים, אי-לכך היתה שם מהומה גדולה. סברו הכל, כי לשבת הבאה בוודאי לא יערוך הרבי את שולחנו הטהור, אולם שבת היא שבת, ובשבת הבאה נערך השולחן הטהור כרגילו והפטיר מרן זי"ע: "לכך צריך כוח ברזל! מי שמזוכר ומטוהר, הוא מרגיש בקדושת השבת, עד כי אין מפריעים לו דברים אחרים!" על אף שהאנטישמיות הלכה וגברה, המשיך רבנו זצ"ל לנהל את עדתו ואת חצר קדשו עד שהנאצים ימ"ש כבשו את הונגריה וגירשו את יהודיה באייר תש"ד. במשך השנים ההן המשיכו חסידים להגיע במסירות-נפש כדי להסתופף בצל הרבי במועדים הקבועים. מרעיד לבבות מכתבו של הגה"ח רבי יחזקאל ווידמאן זצ"ל הי"ד, אבד"ק סיטשעל ומגדולי החסידים, שכתב אל ה"אמרי חיים" זי"ע בימי השואה האיומים מכתב התנצלות על כך שנבצר ממנו להגיע: "... ולא אדע אם המובא בספה"ק שצריך להיות מסירות-נפש לנסיעה לצדיקים - אם כוונתם מסירות-נפש ממש, או אולי רק בהפלגה וכו'. ויאמין לי כ"ק, שאם לא הייתי ירא אלא מסכנת איזה מכות לחי, לא הייתי נמנע מלנסוע, להצלת ותיקון נפשי..."*

על-אף ההסתר והכיסוי שתחתם ביצעו הגרמנים ימ"ש את תכניתם השטנית להשמדת היהודים במדינות הכיבוש, הצליחו בכל-זאת להסתנן ידיעות על הגורל הנורא הפוקד את יהודי אותן ארצות, וחשש כבד קינן בלב שאר יהודי אירופה בדבר עתידם. משום-כך עשה רבנו השתדלויות להשיג רשיונות-עלייה לארץ ישראל עבורו ועבור משפחתו. חסידי ויזניץ שבארץ הקודש הפעילו לשם כך את מיטב המאמצים והקשרים.

מכיוון שעניין הנסיעה נראה רציני וקרוב, החליט ה"אמרי חיים" לנסוע למחוז מארמורש, כדי להיפרד מאלפי חסידי ויזניץ יושבי חבל-ארץ זה, ובמטרה לחזק את רוחם. הביקור נקבע לשבת פרשת תרומה תש"ד, בעיירה ווילחוביץ, בה כיהן אותה עת ברבנות כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויזניץ זי"ע. בהגיע רבנו לשם קידמו את פניו הזקנים והילדים, כי האנשים בגילים הממוצעים היו מגויסים כולם. ביום ה' חל ראש-חודש אדר, וקהל רב מכל האיזור בא להתפלל בצוותא עם רבנו. תפילת מרן זי"ע היתה מיוחדת במינה - בדביקות עצומה ובהתרגשות גדולה. לאחר התפילה נעמדו קבוצות-קבוצות ושוחחו בהתפעלות על תפילתו המרוממת של הרבי! בסעודת ר"ח אדר התייחס הרבי בדברי תורתו לעובדה שהיו אז ימים קשים לישראל. כאמור - הציבור שנכח שם כלל בעיקר זקנים ופרחי-חסידים, כי אלה שעד גיל חמישים, שהיו הורים לילדים, גויסו כולם לעבודת-כפייה רח"ל.

מִרְן דְּרַשׁ אֶת הַצִּירוּף שֶׁל הַחֹדֶשׁ: "עֵירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֲתֵנוּ", תִּיבַת 'עֵירָה' הֵם אוֹתוֹת יָעַר יְהוָה, וְהַתִּיבָה 'וְלִשְׂרָקָה' הִיא אוֹתוֹת לְקֶשֶׁר וְהֵי. "בְּנֵי אֲתֵנוּ" נִיתַן לִנְקֹד "בְּנֵי אֲתֵנוּ" (שֶׁהָיָה בְּתוֹרָה אֵין נִיקּוּד), וְיָדוּעַ עַ"פ הַזֹּהַר"ק, שֶׁאֲתוּנוּ יְהוָה מִרְמָזוֹת עַל אַבָּא וְאֲמָא, וְאֵילוּ וְהֵי - עַל בְּרָא וְבִרְתָא, וְהֵינּוּ שִׂיתְעוֹרֵר שֵׁם יְהוָה - שֵׁם הַרְחָמִים, וְיִתְקַשְׂרוּ הַשְּׁמוֹת הַקָּי יְהוָה בְּיָחֻדָא שְׁלִים, וְאִזּוּ יִזְכּוּ הָאֲבוֹת וְהָאֵימָהוֹת לְהֵיטֵב יַחַד עִם בְּנֵיהֶם וְהִרְשָׁעִים לֹא יִשְׁלְטוּ בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל... בתפילת מנחה של ערב שבת, כאשר החל רבנו לומר "הודו לה' כי טוב..." - נבקעו כל הסכרים, בכיות גדולות פרוצו, ומעיינות דמעות ניגרו מעיני הכל. בעת השולחן הטהור שררה שמחה ורוממות-הנפש, כשהקהל שותה בצמא את דברי-תורתו וזמירותיו של רבנו שהיו כמים קרים על נפש עייפה. אלה שזכו להיוותר בחיים מספרים עד היום ברטט דקדושה ובהתרגשות עצומה על-אודות ה"טיש" ההוא. בעת שר' זיידא פרוימוביץ הי"ד שר בדביקות את הניגון "מהר והבא... ושבור עול הגלויות..." - קלחו דמעות למכביר מעיני רבנו. אך השבת המרוממת הושבתה, כאשר מאות שוטרים התפרצו אל היישוב בליל שבת וערכו חיפושים ומעצרים. במוצאי שבת קודש קיבל רבנו קוויטלך בבית-המדרש - הזעקות בעת מסירת הפתקאות היו מזעזעות ביותר; הורים בכו על ילדיהם שגויסו ונתקו מאיתם בכוח הזרוע, ילדים ונשים קוננו על גזילת אבי המשפחה - לב אבן היה יכול להינמס למשמע הבכיות הרבות. ורבנו זי"ע מירר בבכי יחד עם כולם.

בסופו-של-דבר לא יצאה לפועל תכנית עלייתו של רבנו, כי שלטונות תורכיה לא אישרו תעודות-מעבר דרך מדינתם. כעבור חודשים ספורים, עם כיבוש הונגריה ע"י הנאצים ימ"ש, נמלטו רבנו ובני משפחתו במסע הצלה ניסי לרומניה, ושהו בבוקרסט עד תום המלחמה. כאשר זכה מרן לעלות לאר"י בשלהי שנת תש"ז, ונפגש עם הגאון ה"חזון איש" זצ"ל, ביקש ה"חזון איש" מרבינו שיספר אודות נס הצלתו מהשוואה הנוראה, ורבינו נענה לו. בין השאר, שח מרן כי ירו אחריו במעבר הגבול מהונגריה לרומניה, והעיר: "כמדומני, שמה שחטאתי עד אז - נתכפר לי באותה שעה, כאשר ראינו את המוות לנגד עינינו..." והוסיף בענוותנותו: "אילו לא הייתי עושה עבירות מאז, הייתי יכול להיות אדם השלם!"

מפעל הצלה אדיר

בחודש סיון ת"ש, כאשר צבא רוסיה כבש את העיר וויזניצא שבבוקובינא, נמלט כ"ק מרן ה"דמשק אליעזר" זי"ע מן העיר בניסי ניסים, וכך ניצל מגזירת הגירוש לטרנסניסטריה שנחתה על רבבות אלפי יהודי האיזור.

כעבור חודשים ספורים, כשהתיישב בעיר טעמשוואר שבצידה השניה של רומניה, באיזור שניצל מגזירת הגירוש, הקים מערכת ענקית ומסועפת למען הצלת נפשות גולי טרנסניסטריה. היה זה מבצע הצלה בהיקפים כספיים של רבבות אלפי דולרים - סכום עצום בימים ההם. ה"דמשק אליעזר" סיפר בעצמו, כי במשך שנה ומחצה שלח לשם מדי חודש בחדשו סך של מיליון לעי לחודש. אפילו מנהיגי החילוניים באר"י, העריכו את גודל מעשיו של ה"דמשק אליעזר", ובאחת הישיבות של ועד ההצלה בארץ, התבטא אחד ממנהיגיהם: "הרבי מויזניץ בכוחות עצמו, הציל יותר יהודים מאשר כל הישוב בארץ ישראל!"

למחרת הסתלקותו של מרן הופיע מאמר הערכה עליו, שנכתב ע"י אדם שהיה קרוב לעניני ההצלה וידע את המצב לאושרו, וכה כתב: "הרבי מויזניץ הפך להיות בקרב יהודי רומניה לגבור אגדתי בשטח הצלת יהודים. הוא הקים ארגון תת-קרקעי מסועף, ובמשך שנים נלחם מלחמתו נגד הגיטופו, והוא ניצח במלחמה הזו, ולא רק בהצלת אלפי יהודים, אלא גם בה - שהשתמש דווקא באנשי גיטופו - ע"י מתן שוחד - למטרות ההצלה."

מספר הרה"ח ר' בן ציון שכטר הי"ו מוקני חסידי סערט-ויזניץ: "כאשר הייתי בטרנסניסטריה, היתה תקופה, לפני פסח, שממש לא היה לי מה להכניס לפי, הרעב היה נורא. והנה ממש באותם ימים הגיעה מעטפה מטעמשוואר, מרבנו ה"דמשק אליעזר", מעטפה עליה היה רשום שמי, ובתוכה היו 300 מארקים. ממעות אלה החייתי את נפשי והיה ביכולתי לעשות את החג."

והרה"ח ר' פנחס הורוויץ שליט"א סגן יו"ר המרכז הארצי של אגו"י, מספר: "יהודים החיים עימנו כאן היום, הם וצאצאיהם וזרעם אחריהם, ממש דורות שלמים, ניצלו והוקמו בזכות הצלת הנפשות שעשה רבינו זי"ע במסירות נפש בל תתואר. אבי הגה"צ הרב מבאנילוב זצ"ל, שהיה בין הגולים, היה מקבל סכומים גדולים מטעמשוואר שאליהם צורפה רשימה, וע"פ רשימה זו היה אבי מחלק את הכסף שנשלח. בלאו הכי פשוט לא היה ליהודים אלה מהיכן להתקיים."

בשנת תש"ג, השתדלו תלמידי רבינו שבארץ ישראל להשיג עבורו 'סרטיפיקט' [רשיון עליה], ובקשוהו שיעזוב את טעמשוואר ויעלה ארצה. אבל רבינו דחה את בקשתם, באמרו: "כל עוד קיימת אפשרות לסייע ליהודי טרנסניסטריה ולהציל את חייהם מגוויעה ברעב, אינני יכול לעזוב את המקום כדי להציל את נפשי..."

הרה"ח ר' נפתלי הירץ שפיירא ז"ל (לימים באנטווערפן), שהיה משליחיו של מרן להעברת הכספים והמשלוחים לגולת טרנסניסטריה, סיפר: "זכורני שרבינו נתן לי פעם את שעון הזהב עם השרשרת, שקיבל במתנה מחותנו - החפץ יקר הערך האחרון שהיה ברשותו - בכדי שאמכרונו ואתן את הכסף לקצין, למען פדיית אחותו הרבנית העניא ע"ה מטרנסניסטריה. את כל אשר לו מכר בכדי לשלוח חבילות עם מלבושים ומאכלים לטרנסניסטריה. ארע פעם, כי סמוך לכניסת השבת הגיעה הודעה טלפונית, שקצין אחד הגיע כעת מטרנסניסטריה, ולמחרת בבוקר ישוב לשם והוא מוכן לקחת עמו כסף. הזדרזתי ללכת אל רבינו וסיפרתי לו על כך. מיד הוכנו כסף וחבילות ורבינו שלחני למוסרן לקצין."

תמהתי: רבי, הרי עוד מעט שבת, צריך ללכת לקבלת שבת, ואיך אוכל לנסוע? השיב לי בהתרגשות: איך אתה מדבר? יהודים נמצאים בצרה ואתה מדבר על שבת?! על תפילה?! יהודים שרויים בצרות ואתה שואל שאלות כאלה?! אם ביכולתך להגיע ברגל - לך ברגל, ואם לאו - סע מיד עם החשמלית ושלח את החבילות!" מסופר על ר' משה דרוקמן, שהיה מעשירי העיר וויזניץ. מעונו היה סמוך לבית הרבי, והוא תרם את כל הזוגיות לבנין הישיבה בוויזניץ. כשהגלו את תושבי העיר לטרנסניסטריה, לקח עמו כסף מזומן, ועטה על גופו את מעיל

הפרווה, כיאה לנגיד ובעל בעמיו. הגיע לדז'ורין - מקום הריכוז בטרנסניסטריה - וכ"ק מרן אדמו"ר ה"מקור ברוך" מסערט-וילניץ זי"ע החל בפעילות ההצלה במקום. ה"מקור ברוך" שלח את המכתבים שהזעיקו עזרה, וה"דמשק אליעזר" שלח אליו ממקום שהותו בטעמשוואר את הכספים לחלוקה, חלקם, שיחלק לפי ראות עיניו, וחלקם - תרומת בני משפחות - לחלוקה מפורטת, לפי רשימה.

ר' משה הן נגיד היה, ולא נכלל בין מקבלי התמיכה. בינתיים תם הכסף, והם רעבו ללחם. בתו הקטנה סבלה חרפת רעב ורעייתו חלתה בטיפוס. אבל איש לא תמך בו, שכן מתהלך הוא במעיל פרווה כנגיד וכבעל בעמיו... יום אחד יצא לשוק, לראות אם יוכל להרוויח דבר מה. פגשו חבר ושאל: "מדוע פניך רעות?" נפרץ סכר הדמעות וסח לו את מצבו. אמר לו: "מדוע לא הודעת על כך לרבי מסערט?" ענה: "חלילה לי, מימי לא בקשתי נדבות - ואני אוסר אף עליך לומר לו דבר!" שאל החבר: "ומדוע לא כתבת לרבי, לטעמשוואר?" ענה: "מפני אותה סיבה". יעץ לו החבר: "שמע לקולי, כתוב לרבי שאתה מתגורר בדז'ורין עם רעייתך ובתך. לא עוד. שידע, ותו לא".

עשה כן. כעבור שבוע נקרא אל הרבי מסערט-וילניץ, ששאלו: "אמור נא לי, היש לך קרובים ברומניה או בהונגריה?" אמר: "לא".

ראה שהרבי משתומם, שאל: "מה ארע?"

ענה הרבי: "איני יודע. אחי שלח כספים. חלקם, לחלוקה כפי הצורך. וחלקם, כנהוג, לפי רשימה מפורטת. ושמך מופיע בראש הרשימה. בסכום הגדול ביותר!"

הבין רבינו שר' משה נחשב לגביר. ידע בו שלא יבקש מאיש, שהרי אף לפניו אינו מפרט דבר. והבין שאם פנה וסיפר שהוא שם, מן הסתם הגיעו מים עד נפש. ולא רצה רבינו לכתוב לאחיו מרן ה"מקור ברוך" שיש לתמוך בר' משה, כי הבין שאין הדבר לרצונו שיידעו, ושלא לו בתור... קרוב!

נורא למתבונן! "אשרי משכיל אל דלו!"

והנה עובדה נוראה: בימים ההם, בא אל ה"דמשק אליעזר" אחד מיהודי טעמשוואר, הרה"ח ר' יצחק פריד ז"ל, והציע להשתמש בשירותיו של קצין גבוה שהיה ממכריו, ולבקשו שידאג להעברת הכסף אל הגולים. מרן נתן את הסכמתו לך. כאשר פנו אל הקצין, השיב שאין באפשרותו להעביר בעצמו את הכסף, אך ביכולתו לצוות על קצין צעיר ממנו, שהוא יעביר את הכסף. היות שלא סמכו על הקצין הצעיר, דרוש היה שילך עמו יהודי, שיפקח על ביצוע השליחות ויכווננו למי להעביר את הכסף.

בכדי שלא יתפסו את היהודי הנלווה אליו, החליטו לשלוח עמו אשה, וכך לא יחשדו שיהודי הוא ההולך עם הקצין. הרה"ח יצחק ז"ל ביקש מבתו מרת פעריל ע"ה, שתסייע בדבר ותמלא את התפקיד. היא החלה בתפקידה, אך לאחר זמן קצר, היות שלא היה ראוי שהיא תתלווה אל הנכרי, נכנס אביה אל ה"דמשק אליעזר", וביקשו שיפטור את בתו מתפקיד זה. מרן התעמק במחשבותיו, ולאחר-מכן השיב: "דעתי שתמשיך בתפקידה, למען אחינו הנדכאים, ובשכר זאת הנני מבטיח לה שני דברים: א. זיווג הגון עם בחור חסידי ירא-שמים מרבים. ב. שהיא תזכה להיות על-ידי גם בעולם העליון".

ההבטחה הראשונה התקיימה כעבור מספר שנים, כאשר נישאה להרב החסיד ר' יוסף ווייס, שהתיישב לימים בלונדון. בחורף תשס"ג נפטרה מרת ווייס ע"ה לב"ע בלונדון. שבועות אחדים לאחר-מכן היא נראתה לבעלה ר' יוסף בחלום, בארשת פנים שבעת-רצון ובמלבושים חגיגיים שהיתה נוהגת ללבוש בחייה. ר' יוסף הי"ו זכר בחלומו שהיא כבר איננה בעולם, ושאל אותה מה מצבה עתה. השיבה האשה: "ס'קען נישט זיין בעסער!" [לא יכול להיות יותר טוב], כי מיד בהגיעה לעלמא דקשוט, קיבל אותה ה"דמשק אליעזר" זי"ע, ומאז היא נמצאת במקום טוב מאוד! - - - (מפי בעלה הרה"ח ר' יוסף ווייס מלונדון)

במסירות נפש

בקיץ תש"ב, הגיעה ידיעה לבית ה"דמשק אליעזר" כי אחד משליחיו נתפס בגבול עם חבילת מכתבים. פרטים מדויקים לא היו עדיין; מתיחות ופחד נפלו על מקורבי הרבי ואנשי סודו, שלא ידעו את נפשם מרוב תדהמה. לפי הסימנים הראשונים נראה, שהשליח דיבר' ומסר את השמות האמיתיים של שולחי המכתבים, והבולשת בודאי לא תאחר לבוא בעקבותיהם.

לא עברו מספר שעות, והרה"ח ר' פנחס שפירא ז"ל (אביו של שלוחא דרבנן הרב אברהם יוסף ז"ל) נכנס בפנים קודרות ואישר את הידיעה, בהוסיפו שאמנם המשטרה זיהתה את החתימות, וכן פיענחה את תוכן המכתבים (המכתבים היו נכתבים בר"ת וברמזים שונים) שהכילו שמות של אנשים נוספים הקשורים בענין, הצעות לדרכי מעבר אלטרנטיביות, קבלות על סכומי כסף ניכרים שנתקבלו במשלוחים קודמים וכו', בקיצור - תנועה מחתרית מושלמת. אולם היו בפיו גם דברי ארגעה משמו של העורך-דין ווייזר, כי קצין הבולשת רמז לו שיש על מה לדבר...

"אני הח"מ קבלתי מידי הרה"ג המפורסם מוהר"ר ברוך שליט"א סך 400 מארק לטובת עניי דזשורין הנסתרים" - אישור קבלת תמיכה בטרנסניטריה

רבנו התאושש מן ההלם ונתן הוראה לא לחסוך במאמצים ובלבד לטשטש את הענין, והדגיש, שהמכתבים צריכים להיות מוחזרים לידינו. ואכן הגוי קיבל את שלו, טבין ותקילין, מסר את המכתבים לידי העו"ד שהביאם אל מרן, על-אף שהיו ממוספרים ומוחתמים בחותמת המשטרה שעיינה בהם. הענין נראה כמחוסל, ואפשר היה לעשות הערכת-מצב ולהמשיך בפעולות המגבית וההצלה.

הוועד שסייע לרבנו בפעולותיו, אשר היה מורכב ממספר אנשים מצומצם, התכנס לדון על המצב, להפיק לקחים מן הניסיונות בעבר ולהתוות דרכי פעולה לעתיד. תוך כדי דיון הופיע שוב ר' פנחס ובפיו בקשה-אזהרה בשם העו"ד, לחדול לזמן מה מפעילות כלשהי, הואיל והמשטרה הועמדה במצב הכן לעקוב ולבלוש אחרי הפעילות של המרכז בטעמשוואר. הקצין 'ידידנו' הזהיר את העו"ד, שאם יתגלה משהו חדש, עלול הענין הקודם לצוף מתהום הנשיה, ואז מי יודע...

האזהרה נראתה הגיונית ביותר בנסיבות דאז, והנוכחים הנהנו בראשם לאות הסכמה לדבריו של ר' פנחס ז"ל. בדריכות רבה חיכו הנוכחים למוצא פיו של רבנו, שהביט עליהם כאשר מתח עצום על פניו, והפטיר בשפה גרמנית (היה רגיל להשתמש בה ברגעי התרגשות): "קאָמט ניכט אין פראגע", כלומר לא בא בחשבון; כך פשוט, ללא הסבר וללא נימוקים, בשקט ובהחלטיות.

האנשים שראו בעיני רוחם את הסכנות המרחפות עליהם ועל כל המפעל, ניסו תוך כדי גמגום והססנות לתמוך בדברי הפניה של העו"ד, באומרם שכדאי לחכות קצת עד יעבור זעם, כי אחרת הם מסכנים לא רק את עצמם אלא זה עלול לעלות במחיר חייהם של היהודים בטרנסניטריה שלא יקבלו את כסף ההצלה.

רבנו ישב כל הזמן מהורהר, הקשיב בתשומת לב רבה ולא הגיב. בשמעו את הנימוק האחרון בדבר סיכון מפעל ההצלה, אמר: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך" (ברכות י. וברש"י: סתרים דהקב"ה). אמר ולא יסף. הדבר נתקבל כפסק-דין סופי שאין לערער אחריו. הפחד והספקות כירסמו בלב, אבל ההחלטה נפלה: "קאמט ניכט אין פראגע" להפסיק את הפעולות אפילו ליום אחד. ואמנם, כאשר עזבו חברי הוועד את החדר, הורה רבינו למשב"ק הרה"ח ר' בציון שכטר הי"ד להמשיך בעריכת המכתבים ובארגון המשלוחים, ומפעל החיים נמשך. כך פעל מרן ללא ליאות, בכל יישותו ומסירות-נפש...

האיש על העדה

מבין האחים הק' בניו של מרן ה"אהבת ישראל" זי"ע, היה כ"ק מרן אדמו"ר ה"מקור ברוך" מסערט-ויז'ניץ זי"ע היחיד שסבל על גופו הק' את מנת הסבל והייסורים הנוראים בשנות השואה. יחד עם המוני בית ישראל שבבוקובינא, גורש לאיזור טרנסניטריה, שם ראה בעני עמו וסבל רדיפות ונגישות מרות, שמהן ידע חולי וייסורי-גוף עד אחרית ימיו.

אולם אף בעיתות קשים אלה, עמד הרבי זצ"ל כצור איתן, ומסר נפשו למען אחב"י הגולים, אשר נזקקו לתרופות עקב המגיפות והמחלות שפקדו אותם, וכמובן רעבו לפת-לחם ולבגד מחמם בימים הקפואים. אָחיו הק' של ה"מקור ברוך", וכן ארגוני עזרה הצלה ועזרה שונים, ידעו שבגיטו אשר בעיר דז'ורין, בערבות טרנסניטריה, נמצא האיש על העדה אשר כל מטרתו היא להציל את מה שניתן להציל, ואליו ניתן לשלוח את משלוחי הכספים כדי

שיחלקם בחלוקה מסודרת בין ההמונים הזקוקים לכך. וכך, על אף שבעד חלוקות אלה היה ה"מקור ברוך" עלול להיענש קשות, מסר נפשו, ויחד עם בניו שעמדו לימינו, ה"ה כ"ק מרן אדמו"ר מסערט-וויזניץ שליט"א ולהבחל"ח אחיו הגה"צ רבי משה זצ"ל ראש ישיבת סערט-וויזניץ ובעל ה"ברכת משה", שקדו יומם ולילה בביצוע מבצעי הצלה מסובכים ומסוכנים, הן בקבלת משלוחי העזרה, והן בחלוקתם לפי רשימות מסודרות. ממקום מגוריו של ה"מקור ברוך" בדז'ורין התנהל בצוק העיתים מערך חלוקה מסועף שהציל נפשות אין ספור, וזאת במשך כל תקופת שהותו בגלות המרה ההיא, מחודש תשרי תש"ב עד חודש אדר תש"ד. ביתו של ה"מקור ברוך" היה המקור המרכזי לקבלת וחלוקת הכספים לא רק ליהודי גטו דז'ורין, אלא גם לגיטאות האחרים שבסביבה, הן במתן בסתר והן בגלוי, בפעולות שבשנים הבאות התברר כי הצילו דורות שלמים מכליה ח"ו. באחד הימים הגיעה הודעה מקצין גרמני, שהוא הגיע עתה לסביבה והוא נושא עמו שלחות שעליו להעבירה אך ורק לידי מרן ה"מקור ברוך". כן הדגיש שיש להקפיד לבוא אליו דווקא בחשכת הלילה, מפני שאם יתגלה קשר בינו לבין יהודי המקום, הוא מסכן את עצמו. בני משפחתו של הרבי זצ"ל הבינו כי המדובר במשלוח של כספים, אך סיכונים גדולים מאוד היו כרוכים בהגעה אל הקצין, הן מפני שהיציאה משטח הגטו היתה מסוכנת, כי ההוראות אמרו שכל יהודי שייתפס מחוץ לגטו יירה למוות, נוסף לכך היה פחד ההליכה בלילה גדול מאוד, וסיכונים רבים היו בו. בני המשפחה של ה"מקור ברוך" לא רצו בשום אופן שישכן את חייו בהליכה לילית לפגישה מסוכנת שכזאת, מה גם שמפאת מצב בריאותו לא היה מסוגל לכך, בהיותו חולה ותשוש מסאת הייסורים והתלאות שעברו עליו עד כה.

לאחר התייעצות, הוחלט לשלוח את בנו של הרבי, הגה"צ רבי משה הגר זצ"ל. הוא צייד עצמו בתמונת אביו, ויחד עם שני יהודים נוספים יצא לדרך המסוכנת. כשהגיעו לנקודה שנקבעה, ניגש הגה"צ רבי משה לקצין הגרמני, והודיע כי הרב לא היה מסוגל להופיע בעצמו, וכי הוא בנו. להוכחת דבריו הציג את התמונה. הקצין זיהה לפי התמונה שמדובר באדמו"ר ה"מקור ברוך", כי גם בידו נמסרה התמונה של הרה"ק כאמצעי זיהוי. הקצין לא הסתפק בכך, ורק כאשר הבן ידע לזהות את החתימה של "אלקי אבי בעזרי" שמדובר בהרה"ק ה"דמשק אליעזר" זצ"ל, הסכים למסור את הכסף. הוא מסר שלושה שקי כסף שהכילו סכום אדיר. הם נפרדו לשלום ושובו לכיוון הגטו. בדרך שובם לגטו בשעות הקטנות של הלילה, נראו חיילים קרבים לקראתם ופנסים בידיהם. השלושה התחבאו מיד בתוך תעלה צרה וציפו לבאות. הפחד לחלל בלבבות, אך בחמלת השי"ת עליהם עברו החיילים ליד התעלה מבלי לחוש בהם. השלושה המשיכו להסתתר, ורק כשהחיילים לא נראו עוד באופק קמו במהירות ממקומות המסתור והמשיכו לעשות את דרכם בזהירות מירבית. מקץ שעות של פחד וחרדה, שבו לגטו. בשערי הגטו המתין להם ה"מקור ברוך" שעה ארוכה של פחד וחרדה, ורק כאשר הגיעו בשלום מצא מרגוע לנפשו. השקים הוכנסו מיד למרתף הבית, ושם הוטמנו מתחת לערימות שקי תפוחי אדמה רקובים, למען לא יעוררו תשומת לב. וכך המשיכו לנהל את פעולות העזרה שהצילו יהודים מסכנת רעב. פרשיות מסוג זה היו מנת חלקם פעמים רבות, אך השאיפה לעזור לאחרים בצרה גברה מעל כל שיקולים של סיכון עצמי.

על אלה אני בוכיה

בשיחות קדשו של כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מויזניץ זצוק"ל, הרבה הרבי לתנות ולבכות על "יהודי הדור הקודם", "פארציטיישע יודען", שנעקרו באותן שנים מרות, שנות המלחמה; "צורר היהודים נטל מאתנו את הדור הקודם, ופגע בכך בדור הצעיר לבל יראו דוגמא כיצד ובמה על יהודי לנהל את חייו. בני הדור הצעיר כמעט ואינם רואים יהודים הקשורים לנקודת האמת, שכל מעשיהם בתמימות, ללא ערמה והתחכמויות. על אלה אני בוכיה"; "הדור הצעיר אינו רואה בעיניו דוגמא אמיתית לרגשי קודש, רשפי שלהבת אש בשבת-קודש, 'א חסידישער דאווענען'".

"אין כוונתי לאנשים מורמים מעם דווקא, אלא ליהודים מהשורה, שהיה מה לראות בהם, כיצד הזדרזו לעמוד ממיטתם בשעה מוקדמת, נחפזו לבית המדרש ולמדו שעות רבות כהכנה לתפילה כראוי בטרם ייצאו כל אחד למסחריו ועסקיו. ראו עליהם שהם קשורים לבורא העולמים".

"בדרך כלל כל דור לומד מן הדור הקודם איך להתנהג - כי הרי האדם אינו נצחי, הוא מניח את הכל לבניו אחריו. ואילו היום, לדאבונו, אין הדור הצעיר זוכה לראות דמות של פארציטיישער יוד. צורר היהודים ימ"ש מחק את הכל מן העולם, ולא נשארו מהם כי אם מעט מזעיר. שאיפתי, להקים ולעצב בדורנו דמויות-הוד כאלו כפי שהיו בדור שעבר, מלאים וגדושים בתורת ה' ועבודתו, ביראת ה' טהורה, אשר חיים בהתלהבות וחמימות לכל דבר ה', ושתפילתם תדמה לאותן תפילות של זקני החסידים שבדורות עברו!" - זעק הרבי זי"ע.

אהבת ד' ומסירות הנפש של אותם יהודים התגלתה במלוא יפעתה וטהרתה באותן שנים קשות, בהן סבלו מכות ועינויים קשים ומסרו נפשם למען קיום מצוות ד', למען לא יצטרכו לחלל שבתות ומועדים בעבודות הכפיה, ולמען הינרות ממאכלות אסורות. כמלוא נימה לא זזו מאמונת ד' ומאהבתו.

מסופר על החסיד המופלג ר' שאול לייב גנץ ז"ל מאראד, שבאותן שנים היה מתחזק ומחזק בדברי הספה"ק "צמח צדיק" למרן אדמו"ר רבי מנחם מענדיל מויזניץ זי"ע, על הכתוב (בראשית לב, לא) "כי ראיתי אלוקים פנים אל פנים ותנצל נפשי", וזלה"ק: פירוש, 'כי ראיתי אלוקים' - אם אני רואה השראת הדינים ח"ו, העצה לזה 'פנים אל פנים' - לעמוד לפני השי"ת ולשפוך שיח, ולחשוב שבוודאי הוא ע"י מעשיו הלא טובים. ויאמר לפניו, רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שאני בשר ודם ואתה א-ל רחום וחנון, ועי"ז ותנצל נפשי" - נמתקין הדינים בחסדים הרומזין 'פנים אל פנים', עכ"ל. ואכן היה רבי שאול לייב מארגן 'תפילות' בבחינת 'פנים אל פנים', ואמרו חסידים: "מיט דעם שטיקעל 'צמח' האט מען זיך גיהאלטען!..."

קשורים היו אותם חסידים בכל נימי נפשם ברבוה"ק, ועל פיהם ועל דעתם כלכלו את כל צעדיהם. מסופר על החסיד ר' יחיאל שטיינמץ הי"ד, שבשנת תש"ד, כאשר קיבל בנו צו-גיוס למחנה העבודה ("מונקא טאבור") אליו

גויסו המוני יהודים, לא ידע את נפשו, הוא התקשה להחליט אם כדאי שבנו יתייצב, או שמא יטמין אותו במקום סתר. למוד סבל היה, אחר שבנו האחד הלך לצבא. בלילה, נטל ר' יחיאל את ספר התהלים שהיה בידו כירושה ממרן ה"אהבת ישראל" ז"ע, ואמר תהלים בבכיות נוראות. בטרם עלה על יצועו שם קוויטל בין דפי הספר, בקוויטל רשם: "ויצא האחד מאיתי ואומר אך הנה טרף טורף ולא ראיתיו עד הנה, ויצא גם השני וקרהו אסון חס וחלילה ואני צריך לעצה מה עלי לעשות".

בבוקר קם ר' יחיאל משנתו, והנה הוא שליו ורגוע ללא כל פחד. שלם עם עצמו פנה אל בנו ואמר לו: "אני כבר יודע מה לעשות - אתה הולך אי"ה להתייצב" - - -

יצא הבן לדרכו, ור' יחיאל פנה אליו כשדמעות זולגות על לחייו: "הבה ניפרד... מאחר שהנך נער חלוש בטבעך, אל נא תדקדק יתר על המידה בכשרות המאכלים בשעה שלא יהיה לך מה לאכול... וייל דו מיזט בלייבן לעבן - חייב אתה להישאר בחיים! רק האלוקים יודע האם נתראה אי פעם בחיים, אבל אתה תישאר בחיים! אני מבקש ממך, אל נא תשכח!"...

אלה היו המילים הנוקבות שאמר ר' יחיאל לבנו ברחובה של עיר, כשמחוץ משכלת חרב ומחדרים אימה, אחר-כך התייפחו בבכי ולא יכלו להוסיף עוד דבר. אלה המילים שנטל עימו הבן כצידה. "על פי טון דיבורו הבטוח והוודאי של אבא, כי לא ניפגש עוד בחיים, וכי אני אשאר לחיות - הבנתי וידעתי בבירור, כי רבנו ה'אהבת ישראל' ז"ע התגלה אל אבי בחלום הלילה ואמר לו כל זאת" - סיפר הבן לימים.

כשבועיים לאחר חג הפסח תש"ד נלקחו יהודי האיזור, ור' יחיאל בתוכם, אל הגיטו. בהיותו בגיטו ישב ולמד בהתמדה עם הגאון רבי יהודא רוזנר זצ"ל הי"ד אב"ד ור"מ סעקלהיד. לא עסק בדברים אחרים רק בהכנה דרבה לקראת מעברו אל הטרקלין. בשמחה שמע כי הרבי ה"אמרי חיים" ז"ע הגיע למקום מבטחים, ואודות כך גם דיבר בדרכו ברכבת המוות לאושוויץ, וכה אמר: "עתה מבין אני את דברי הרבי ה"אהבת ישראל" ז"ע שרמז על עתיד בנו, וכה אמר זמן קצר לפני הסתלקותו: 'איך וואלט שוין זייער געוואלט זעהן מיין שווארצען מיט צען יאר עלטער' [מה מאוד הייתי חפץ לראות את השחור' שלי מבוגר בעשר שנים] - כי חזה מראש את ימי הסבל שייאלץ לעבור". מסעו של ר' יחיאל אל פטירתו היה רווי הוד ודבקות של יהודי הדבק בכל רגע בבוראו יתברך, וכל צערו ויגונו נתונים אך ורק ליסורי השכינה. עוד בטרם נעלו את הדלת נשען ר' יחיאל על דלת הקרון ופיזם לעצמו חרישית את מילות הפסוקים המיחלים אל ביאת המשיח, והמקוננים על גלות השכינה: "ותגלה ותראה מלכותו עלינו בזמן קרוב"; "עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר".

יום הנסיעה היה ב' בסיון, היה זה יומא דהילולא של רבו הגדול ה"אהבת ישראל". במשך כל היום לא פסק פיו של ר' יחיאל מלמלל: "דעם רבינ'ס יארצייט... דעם רבינ'ס יארצייט" - - - והיו עיניו הדומעות ללא הפוגה מביטות במשניות, היה הוגה ולומד ומחשבותיו קשורות לנשמת הצדיק.

למחרת, ביום ג' בסיון בבוקר, כשעשו עדיין דרכם ברכבת, קרא ר' יחיאל אל כל הנוסעים בקרון: "יהודים, הבה נזדרז, יש לנו עוד הזדמנות אחת להתפלל!" התעוררות עצומה שררה בקרון, התפילה עלתה השמימה מעמקי לבבותיהם של היהודים השבורים.

באותו יום, ג' בסיון תש"ד, בשעת בוקר מוקדמת הגיעו לאושוויץ. מילותיו האחרונות לארבעת ילדיו, אשר הופרדו ממנו ב"סלקציה" ונותרו בחסדי ה' לחיות, היו: "פארגעסט נישט ווער איהר זענט" [אל תשכחו מי אתם] - - - וכך מספר הרה"ח ר' יעקב אליעזר כהנא הי"ו מסיגעט - שיכון ויזניץ: הייתי במחנה עבודה בוולצברג, שם נתנו לנו לעבוד במחצבה, לטחון אבנים לחצץ בכדי להניחם תחת פסי הרכבת, וכמו כן לשים אח"כ את פסי הרכבת בכדי שהרכבות יכלו לנסוע עליהם. זכורני, שבאחת מלילות השבת בשכבי על הריצפה הקרה בצריף, כשליבי הומה מגעגועים לבני משפחתי, נזכרתי בערגה בשלחן השבת ובזמירות בבית הורי עם אבי ואימי הי"ד וכל המשפחה, והתחלתי לשיר לעצמי בלחש "כל מקדש", בנוסח המקובל והאהוב שנהגו לזמר בביתנו - נוסח ויזניץ. הצריף היה בצורת עיגול והאנשים שכבו בו מסביב. אחד מדרי הצריף ששכב לא הרחק ממני, שמע אותי מזמר את ה"כל מקדש". הלה ניגש אלי, ושאל אותי למוצאי, אמרתי לו שאני מסיגעט. נענה לי הלה ואמר לי: שמי הוא בוגאדעיר רב, (בוגאד היא עיירה בהונגריה). הוא המשיך ואמר לי: אם תואיל בטובך לזמר לי "כל מקדש", אזי אזמר לך אני את ה"מנוחה ושמחה" - בנוסח ויזניץ.

ומאז נהגנו כך מדי שבת בשבתו, אני שרתי לו "כל מקדש" ואח"כ הוא זימר "מנוחה ושמחה". כך, בתוך הגהינם, ניסינו להאיר את האפילה, להאחז קצת בעברינו המאיר שנגזל מאיתנו באכזריות נוראה כל כך, ולהרגיש במקצת את טעמה הנפלא של שבת המלכה. לתושבי הצריף הדבר לא הפריע כלל, כי רובם היו יהודים יראי שמים. על עידוד עצום שנסך בו מכתב של הרבי, סיפר הרה"ח ר' משה שווימר ז"ל. כאשר נלקח ר' משה לעבודת הכפיה בצבא ההונגרי, בשנת תש"ב, שיגר לו מרן ה"אמרי חיים" מכתב עידוד וחיזוק, בו כתב: מש"ה נוטריקון ש"יר ה'מעלות מ'מעמקים; ה'סירותי מ'סבל ש'כמו; ש'כרך ה'רבה מ'אוד. כמו כן "משה בן גיטל" (שמו ושם אמו) עולה בגימטריא "אבוא אראה פני אלקים" - - - ורבנו סיים מכתבו בברכות שישוב לביתו בריא ושלם.

באותו מחנה עבודה היו גם חסידים אחרים - סיפר ר' משה - אשר התפלאו: כיצד יכול רבי לכתוב בוודאות כזו ובביטחה זאת?... אך כולם, כל קבוצת החרדים במחנה, עשו להם מאז מנהג יומיומי לקרוא בצוותא את המכתב הקדוש הזה של הרבי כ"אשרי" של יום... ולאחריו לשיר את שירו של רבי אהרן הגדול "י-ה אכסוף נועם שבת". וכאשר זכה ר' משה שווימר לשוב לביתו לאחר שלוש שנים של נדודים קשים, אך רצופים רחמים וחסדים רבים, אמר לו אדמו"ר זצ"ל בהבעת פניו המאירה: "לא שכחתיך" - - -